

MIT VÁR A BIZTONSÁG A REINTEGRÁCIÓS TISZTEKTŐL?

A tanulmányban egy olyan kapcsolatot szeretnék megvizsgálni és elemezni, amely az egyik legmeghatározóbb a börtönök¹ biztonságos működése szempontjából. Az elmúlt időszakban bekövetkezett rendkívüli események kivizsgálása során, több esetben bebizonyosodott, hogy előfordulhat, hogy hiányosságok mutathatóak ki a biztonsági és az egyéb szakterületek együttműködésében. Ezen kapcsolatok közül véleményem szerint az egyik legfontosabb a biztonsági és a reintegrációs területek közötti. Ezért, ezen tanulmányban szeretném meghatározni azokat a legfontosabb kapcsolódási pontokat a két terület között, amelyek szükségesek a biztonsági rendszer megfelelő működéséhez és ez által ahhoz is, hogy csökkenjen a rendkívüli események bekövetkezésének esélye.

Kulcsszavak: biztonság, reintegráció, együttműködés, rendkívüli események

In our study we aim to examine and analyze a relation which is a key factor for the secure operation of the prisons. When investigating events that have happened recently and have represented risk to the prison's security and order, we in several cases came to the conclusion that there can be deficiencies in the cooperation among security and other special fields. In my opinion, the most important relation among these is the one existing between the field of security and that of reintegration. Therefore, the aim of my study is to determine those key points of contact between the two fields which are essential for the proper operation of the security system and for the decrease of the probability of such events.

Keywords: security, reintegration, cooperation, events representing risk to the prison's security and order

¹ A „börtön” kifejezés alatt, nem a végrehajtási fokozatot értem, hanem az általános értelemben vett intézményrendszert.

Bevezetés

A biztonság fogalmát az elmúlt évtizedekben számos külföldi és hazai szakember próbálta megfogalmazni. *A biztonságra vonatkozó kutatásokkal foglalkozó tanulmányok és írások általában egy meghatározott szakterület egyedi igényeihez kötődnek. Ugyanakkor aránylag kevés olyan tanulmánnyal, vagy írással lehet találkozni, mely a biztonságot általános és átfogó értelemben vizsgálja.*² Igaz ez a büntetés-végrehajtási biztonságra is, mivel a témával kapcsolatosan napvilágot látott cikkek, tanulmányok javarészt a szervezet szempontjából fogalmazták meg a biztonságot. *A büntetés-végrehajtás biztonsága tehát egy olyan állapotot feltételez, amelyben a bv. intézetek zavartalanul működhetnek, az ott dolgozó személyeket nem érheti, az ott fellelhető anyagi javakat nem fenyegeti támadás.*³

A börtönök működéséhez szükséges biztonságot a büntetés-végrehajtási intézetek biztonsági rendszere hivatott megteremteni. A biztonsági rendszer a büntetés-végrehajtás immunrendszere, azaz képesnek kell lennie arra, hogy a különböző belső és külső behatásokra a lehető legrövidebb időn belül a lehető legmegfelelőbb választ adja. Ahhoz azonban, hogy erre képes legyen a rendszer, azt folyamatosan kell fejleszteni, alakítani a különböző veszélyforrások figyelembevételével.

*A biztonság társadalmi értelemben egy folyamat, nem pedig egy statikus, köbevésett, változatlan állapot. A folyamat egyik jellegzetessége, hogy alapvető elemei – miközben folyamatosan fejlődnek, változnak, változik az egyes elemek egymáshoz való viszonya, illetve új elemek jelennek meg – a rendszer részei maradnak. Tekintetbe kell venni, hogy a külső és belső feltételek folyamatosan változnak, fejlődnek. Ezeket folyamatosan figyelemmel kell kísérni és be kell építeni a rendszerbe. Végezetül számolni kell azzal a tényezővel, hogy minden megoldott probléma, új problémákat hoz a felszínre. A folyamatnak vannak akadályai, megoldandó feladatai, nehézségei, melyeket meg kell oldani, és vannak tanulságai, melyeket hasznosítani kell.*⁴

Elmondható tehát, ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtás szervezete biztonságosan tudja végrehajtani a törvényben meghatározott feladatait, egy igen komplex biztonsági rendszert kell kialakítania és folyamatosan működtetnie. Ennek a rendszernek szenzitívnek kell lennie minden olyan hatásra, amely veszélyt jelent a büntetés-végrehajtás működésére. Flexibilisnek kell lennie, mert csak úgy tud eredményt produkálni, ha képes a lehető leggyorsabban alkalmazkodni a veszélyeztető körülményekhez. Ugyanakkor meg kell itt említeni a gazdaságosságát is, ami mindenhol szempont kell, hogy legyen, azaz a fent említett követelményeknek való megfelelést úgy kell kialakítani, hogy azt a lehető legkisebb anyagi ráfordítással lehessen elérni. Természetesen a gazdaságosság nem egyenlő a hatékonyság csökkentését eredményező anyagi keretek szűkítésével.

A biztonsági rendszerrel szemben támasztott tartalmi követelményeket a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII.19.) IM rendelet (a továbbiakban: Rendelet) tartalmazza.

2 Jávor E. (2014) p. 61.

3 Csordás S. (1989) p. 23.

4 Jávor E. (2014) p. 85.

*A fogvatartás biztonsága egy olyan állapot fenntartását jelenti, amelynél a bv. intézetben, illetve a büntetés-végrehajtási feladat teljesítése miatt a bv. intézet területén kívül tartózkodó személyek élete, testi épsége, szabadsága, a büntetés-végrehajtás anyagi javainak sértetlensége, valamint a büntetés-végrehajtási feladatok zavartalan ellátása a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően biztosított.*⁵

Azaz, amikor a büntetés-végrehajtási szervezet, illetve az egyes szervek biztonságos állapotáról beszélünk, alapvetően a személybiztonságot (élet, testi épség, személyes szabadság) a vagyonbiztonságot (a büntetés-végrehajtás anyagi javainak összessége), valamint a büntetés-végrehajtási feladatok zavartalan végrehajtását (fogvatartottak őrzése, felügyelete, ellenőrzése, bv. objektumok őrzése, védelme, stb.) kell a biztonsági rendszernek folyamatosan szavatolnia.

Amennyiben ezek a biztonságos körülmények nem a szükséges mértékben biztosítottak, akkor azt tapasztaljuk, hogy egyre több rendkívüli esemény következik be. *Kis túlzással elmondhatjuk, hogy világszerte megkongatták a vészharangot: figyelmeztetnek a büntető igazságügyi rendszer, azon belül is a büntetés-végrehajtás jelenlegi helyzetéből következő veszélyforrásokra, a kialakult, vagy könnyen kialakuló krízishelyzetekre.*⁶

A bekövetkezett rendkívüli események száma és súlyossága az egyik leghitelesebb mércéje a biztonsági rendszer megfelelő, illetve nem megfelelő működésének. A rendszer működéséhez több feltételnek kell egyidejűleg fennállnia, így szükséges a jogszabályi, személyi, tárgyi és szervezeti feltétel, melyek közül véleményem szerint a személyi feltétel, azaz a személyi állomány a legfontosabb. A tanulmányban a személyi állomány egyik meghatározó csoportjának, a reintegrációs tiszteknek a biztonsági rendszerrel való kapcsolódási pontjait szeretném kiemelni, és azokat a konkrét feladatokat rendszerezni, amelyeken keresztül a két terület közötti együttműködés megvalósul, vagy meg kellene, hogy valósuljon.

Az intézkedési jog és kötelezettség

A rendvédelmi szervek esetében – így a büntetés-végrehajtási szervezetnél is – egy alapvető jog és kötelezettség a kellő időben és kellő módon foganatosított intézkedés. A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény (a továbbiakban: Sztv.) ezt egyértelműen meghatározza. *A személyi állomány tagja a bv. szervezet feladatkörében, szolgálati beosztásának (munkakörének) a jogszabályok alapján meghatározott intézkedések megtételére jogosult és köteles.*⁷

A törvény ezen jogot és kötelezettséget generálisan a személyi állomány minden tagjára kiterjeszti, ugyanakkor ezt differenciált módon teszi. A különbséget az adott személy feladatköre és a beosztása jelenti, így ezek figyelembevételével kell a személyi állomány tagjainak – a reintegrációs tiszteknek is – az intézkedési kötelezettségnek eleget tenni.

5 A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014.(XII. 19.) IM rendelet 2.§ 4. pont

6 Ruzsonyi P.: A börtön mint veszélyforrás

7 Sztv. 11.§ (1) bekezdés

Ugyanakkor az, hogy milyen módon kell az intézkedéseket megtenni, végrehajtani, az független az adott személy beosztásától, feladatkörétől, az idevonatkozó általános szabályokat mindenkinek szigorúan be kell tartani. Annak elkerülése végett, hogy az intézkedő a jogtalanság, illetve szakszerűtlenség talajára kerüljön, szükségese bizonyos stabil, átléphetetlen határok. Ezen funkciót töltik be az alapelvek.

Az intézkedési jog és kötelezettség alapelvei

A törvényesség

A *törvényesség* alapelve egy nélkülözhetetlen pillére a rendvédelmi tevékenységnek. Igaz ez a büntetés-végrehajtási tevékenységre is, ugyanis ott, ahol az állampolgárok alapvető emberi jogai valamilyen mértékben korlátozás alá esnek, azok minden részletükben csak törvényi előírások alapján történhetnek meg. Ez az intézkedésekkel kapcsolatosan azt jelenti, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet személyi állományának tagja köteles a feladatellátása során a szükséges intézkedéseket megtenni, azokat el nem mulaszthatja, ugyanakkor azt is jelenti, hogy azokat csak a törvényben meghatározott módon és esetekben teheti meg.

Az arányosság

Az *arányosság* elve szintén megjelenik a törvényben, mint az alkalmazást korlátozó általános szabály. *Az intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban annak törvényes céljával. Több lehetséges és alkalmas intézkedés közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett a legkisebb személyi korlátozással, sérüléssel vagy károkozással jár.*⁸

Az elv értelmében csak olyan intézkedést és olyan mértékben lehet alkalmazni, amely elegendő a törvényes rend visszaállítására, azaz nem mutat túl a törvényben meghatározott célon. További követelményként határozza meg a jogalkotó, hogy mindazon intézkedések közül, amelyek szóba jöhetnek, adott esetben azt kell választani, amely a legkisebb hátrányt, kárt okozza mind személyben, mind dologban. Ugyanakkor meg kell itt említeni az egyik fontos rendező elvet, amit az alkalmas intézkedések közül történő választás során figyelembe kell venni: ez az eredményesség. Amennyiben az eredményesség kétséggé válik, akkor az intézkedés elveszíti a lényegi elemét, a törvényben meghatározott cél elérését. Ezért a választás komoly felelősség, amit csak az tud a lehető legkisebb kockázattal megtenni, aki mind elméletben, mind gyakorlatban tökéletes kiképzettséggel rendelkezik. Ugyanakkor az arányosság nem „patikaméreglen” vizsgálendő. Számos olyan körülmény befolyásolhatja a döntést – időhiány, eszköz probléma, stb. – amelyekre ugyan lehet – és kell is – számítani, de teljes mértékben felkészülni nem. Ezért véleményem szerint az intézkedések jogszerűségének vizsgálata során kiemelt hangsúlyt kell fektetni az

⁸ Sztv. 11.§ (2) bekezdés

intézkedés alkalmával fennálló, az intézkedés eredményére meghatározó befolyást gyakorló, releváns körülményekre.

A kínzás, a kényszervallatás és az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma

További korlátokat állít a törvény az intézkedések alkalmazásával szemben, mikor az intézkedő számára tiltott eszközöket, módszereket nevez meg. *Az intézkedő nem alkalmazhat kínzást, kényszervallatást, embertelen vagy megalázó bánásmódot, az erre vonatkozó utasítást köteles megtagadni. A személyi állomány tagja az ilyen magatartás tanúsítóját a cselekmény abbahagyására felszólítani, vele szemben intézkedni, vagy az intézkedésre jogosult személynek jelentést tenni köteles.*⁹

A fent említett magatartásokat számos nemzetközi egyezmény és a belső jogunk is egyértelműen tiltja.

A kínzás egy nagyon összetett és nehezen definiálható magatartás. A nemzetközi jog általában minden olyan cselekményt, amelyet szándékosan, éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltása céljából alkalmaznak valakivel szemben, hogy valomást csikarjanak ki, megfélemlítsék, nyomást gyakoroljanak rá kínzásnak minősít. Ugyanakkor nem tartoznak ide azok a cselekmények, amelyek jogszerű szankcióból erednek, azzal szükségszerűen vagy mellékesen együtt járnak.

*Fontos rögzíteni azt, hogy a kínzás, illetve az embertelen vagy megalázó bánásmód a nemzetközi emberi jogi gyakorlatban egyre inkább szinonim fogalmakként használatosak, és egyre kevésbé jelölnek fokozatbeli különbséget, amely az eltérő jogi megítélés alapjául szolgálhatna. Azok a lealacsonyító eljárások, amelyeket a köznyelv nem feltétlenül bélyegezne kínzásnak, a strasbourgi gyakorlatban mindinkább a római egyezmény 3. cikke által megkövetelt abszolút tilalom alá esnek. A bíróság ezzel a felfogással az intenzív jogfejlesztés követelményének kíván eleget tenni. A kínzás tilalma ugyanis nem üres deklaráció, hanem „living instrument”, amely a jogvédelem magasabb standardját szolgálja.*¹⁰

Továbbá az is nagyon lényeges, hogy a kínzást csak állami szervek, illetve azokhoz kapcsolódó személyek a feladatuk ellátása során követhetnek el, a magánszemélyek tevékenysége nem érinti a nemzetközi előírásokat.

Az embertelen vagy megalázó bánásmód már önmagában is egy igen tág tartalommal rendelkező fogalom, de ahogyan már fentebb megfogalmazásra került, egyre inkább együtt értelmezendő a kínzással, amely aspektus még inkább bővíti a tartalmát. Ugyanakkor meg kell itt említeni azokat a bizonytalanságokat, melyek ezen a területen sok esetben fellelhetők, ugyanis ezek a magatartások nem mindig határolhatóak el egyértelműen a jogszerű magatartásoktól. Különösen igaz ez az embertelen vagy megalázó bánásmódra. Ez a helyzet pedig igen komoly bizonytalanságot jelent, ami a konkrét intézkedések során megengedhetetlen.

9 Sztv. 11.§ (3) bekezdés

10 Filó M.: Az inkvizítor védelmében – a kínzás jogállami apológiája?

Az élet és testi épség védelme

Ki kell még térni ezen gondolatmeneten belül az élet és a testi épség védelmére, amit a jogalkotó az alábbiak szerint fogalmazott meg: *Az intézkedés során kerülni kell a sérülés okozását, az emberi élet kioltását. Az intézkedésnél megsérült személy részére – amint az lehetséges – segítséget kell nyújtani, gondoskodni kell az orvosi ellátásáról, kórházi elhelyezés esetén a hozzátartozó vagy más, a sérülttel kapcsolatban álló személy értesítéséről.*¹¹

Gyakorlati oktatóként nem tudom megkerülni azt a problémát, amit az elméleti meghatározások gyakorlatra történő átültetése jelent. Az intézkedések egy jelentős része – különösen a kényszerítő eszközök alkalmazása – jogszerűség esetén is sokszor magában rejti a testi sérülés és akár a halálos eredmény bekövetkezését is. Ezért annak érdekében, hogy a törvényi előírásnak az intézkedő eleget tudjon tenni, nem lehet elég nagy hangsúlyt fektetni az oktatásra, illetve a gyakorlati képzésre. Ugyanakkor csak abban az esetben lehet e területen hatékony az oktatás, képzés, ha a lehető legpontosabban meghatározásra kerülnek azok a definíciók, amelyek a gyakorlati oktatást – minden elemében – támogató és megvalósítható tartalommal bírnak. Minden szabály annyit ér, amennyire az a gyakorlatban megvalósítható. Csak példaként szeretném megemlíteni a rendőrségi törvény hasonló területét szabályozó rendelkezést, amelyben egy igen lényeges különbség lelhető fel. *A rendőri intézkedés során a kényszerítő eszköz alkalmazása esetén lehetőleg kerülni kell a sérülés okozását, az emberi élet kioltását.*¹²

Ha összehasonlítjuk a két rendelkezést, akkor azt láthatjuk, hogy a „lehetőleg” alkalmazásával a rendőri szabályozás megengedőbb, és talán jobban számol a gyakorlatban előforduló helyzetekkel. A „lehetőleg” szó alkalmazásáról Szikinger István¹³ a következőképpen foglal állást: *A jogszabályokban a „lehetőleg” szó a köznyelvi értelemmel megegyezően olyan törekvésekre utal, amelyek esetében a jogalkotó reálisan számol a sikertelenséggel és azt nem tekinti jogellenesnek.* Ugyanakkor Hautzinger Zoltán véleménye az alábbi: *Kétségtelen, hogy a kényszerítő eszköz alkalmazása nem irányulhat direkt sérülés vagy halál okozására, ugyanakkor kriminalizálódó világunkban egyre több azoknak az elkövetőknek a száma, akiknek támadása nem hagy időt a mérlegelés „lehetőségére”. Így, a kényszerítő eszközök alább felvázolandó arányossági követelményével összhangban nem szükséges külön kitérni „a lehetőség szerinti sérülés vagy halál elkerülésére”, mivel az intézkedés törvényes célja csak abban az esetben nem sérül, ha a konkrét esetben a hatóság tagja nem okozott nagyobb hátrányt, mint amelyet az adott körülmény igényelt volna.*¹⁴

Lényegét tekintve mindkét véleménnyel egyet lehet érteni, ugyanakkor a különböző szabályozással nem teljesen. A kényszerítő eszközök alkalmazásának ezen szabályait, véleményem szerint azonos jogi keretek közé kell terelni az érintett rendvédelmi szervek tekintetében.

11 Sztv. 11.§ (5) bekezdés

12 A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 17.§ (2) bekezdés

13 Hautzinger Z.: A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei

14 Hautzinger Z.: A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei

Annak, hogy ezen alapelvek elemzésére kicsit bővebb terjedelemben tértem ki, alapvetően az az oka, hogy a reintegrációs tisztek számos olyan helyzetbe kerülhetnek – az alábbiakban ezeket bővebben kifejtem – ahol közvetlenül kell intézkedést fogantatosítaniuk és a fentebb megfogalmazottakra egyértelműen szükségük van.

A személyi feltételek fontossága

Ahhoz, hogy bárki – így a reintegrációs tisztek is –, biztonsági feladatokat lássanak el, számos személyi feltételnek kell megfelelniük. Az első a jogviszony kérdése. A büntetés-végrehajtási szervezet személyi állománya állhat hivatásos, közalkalmazotti, kormányzati szolgálati jogviszonyban, továbbá munkaviszonyban. A biztonsági tevékenység ellátása szempontjából komoly jelentőséggel bír a jogviszony. Aki hivatásos jogviszonyban áll, a biztonsági feladatok bármelyikét – így őrzést, felügyeletet és ellenőrzést is – elláthatja, feltéve, ha arra kiképezték, eligazították és egészségügyi szempontból alkalmas (erre még később részletesen kitérek). A közalkalmazottak és a munkaviszonyban lévők csak bizonyos korlátozásokkal láthatnak el biztonsági tevékenységet, így őrzést nem, csak felügyeletet és ellenőrzést. Közalkalmazott, kormánytisztviselő, illetve munkaviszonyban álló személy csak olyan munkakört láthat el, amelyhez a hivatásos szolgálati jogviszony létesítésének sajátos feltételei nem szükségesek. A reintegrációs tisztek esetében két jogviszony kerülhet szóba, a hivatásos, valamint a közalkalmazotti. Ha arányaiban szeretnénk kifejezni, akkor a hivatásos jogviszonyban állók jelentős túlsúlyban vannak, a reintegrációs tisztek 85-90%-a hivatásos.

A biztonsági feladatok elláthatóságára a két jogviszony jelentős különbségeket jelent. Az egyik legfontosabb terület, ahol ezen különbség meghatározó, az a kényszerítő eszközök alkalmazása. Elsőre talán sokan meg is lepődnek ezen a felvetésén, és megkérdezik, hogy mi köze egy reintegrációs tisztnak a kényszerítő eszközök alkalmazásához. A válasz egyértelmű: igen sok. A helyzetet több aspektusból vizsgálva az alábbiakat lehet kiemelni.

A jogviszonyt tekintve az Sztv. egyértelműen fogalmaz: *A bv. szervezet hivatásos szolgálati jogviszonyban álló tagja feladatának jogszerű teljesítése során – amennyiben más intézkedés nem vezet eredményre –, az e törvényben meghatározott kényszerítő eszközök alkalmazására jogosult és köteles.*¹⁵ Tehát a közalkalmazott nem alkalmazhat kényszerítő eszközt, viszont a hivatásos jogviszonyban álló reintegrációs tiszt jogosult és köteles is a törvényben meghatározott módon kényszerítő eszközt alkalmazni. Ennek alátámasztására álljon itt egy megtörtént esemény.

A büntetés-végrehajtási intézetben a fogvatartott a körletfelügyelő többszöri felszólítására sem volt hajlandó a számára kijelölt zárkába bemenni. A hangos szóváltásra a reintegrációs tiszt a helyszínre ment és megkérdezte a fogvatartottat arról, hogy miért tagadja meg az utasítás végrehajtását. A kérdésre a fogvatartott közölte, hogy csak neki hajlandó elmondani. Ezt követően a reintegrációs tiszt az irodájába kísérte a fogvatartottat, ahol rövid beszélgetés után az elítélt az állomány

¹⁵ Sztv. 15.§ (1) bekezdés

tagjára támadt. A reintegrációs tiszt jogszerűen testi kényszert alkalmazott, és ennek eredményeként az asztalra szorította az elítéltet. Ugyanakkor az intézkedést nem tudta eredményesen befejezni, mert ahhoz szüksége lett volna egy bilincsre. Mivel ezen eszközzel felszerelve nem volt, többszöri hangos kiáltással segítségül hívta a körletfelügyelőt, aki bilincs alkalmazásával befejezte az intézkedést.

Véleményem szerint az eset példaértékű, ugyanis egy olyan szituációról van szó, amely nap mint nap megtörténhet az egyes körleteken. Így ez a helyzet számos kérdést felvet.

Ellátják-e a hivatásos jogviszonyban álló reintegrációs tiszteket kényszerítő eszközzel?

A tapasztalatom az, hogy nem. Ugyanakkor láthatjuk, hogy a gyakorlatban bármikor kerülhetnek olyan helyzetbe, ahol erre egyértelműen szükség van, ugyanis a törvényben megfogalmazott kötelezettségüket kell teljesíteniük.

Kapnak-e a reintegrációs tisztek megfelelő elméleti, valamint gyakorlati képzést?

A kiképzettség az egyik legalapvetőbb feltétele a biztonsági tevékenység ellátásának. A biztonsági feladatok számos olyan képességet kívánnak meg, amelyet csak speciális kiképzés során sajátíthat el a személyi állomány tagja. Itt kell megemlíteni az intézkedési képességet, ami az egyik legfontosabb eleme a biztonsági feladatok ellátásának, a biztonsági tevékenységnek. Ahhoz, hogy a személyi állomány tagja jogszerűen és szakszerűen tudjon intézkedni, bizonyos tevékenységeket készség szintjén kell elsajátítania. Vannak bizonyos képességeink, amelyek lényegében velünk születnek, azaz képesek vagyunk megtenni, de ezek közül bizonyos képességeket készség szintre lehet – és kell is – fejleszteni annak érdekében, hogy a mindennapi életünket minél hatékonyabban tudjuk bonyolítani. A készség szintű tudás azt jelenti, hogy bizonyos folyamatokat annyira begyakorolunk, hogy a tudatosság kikapcsolásával, automatikusan is meg tudjuk bármikor tenni, így például: az írás, olvasás, úszás, biciklizés is ilyen tevékenységek. Ez a készség szintű tudás a biztonsági tevékenység során is számos esetben szükséges, de különösen nagy a kiképzettség jelentősége a kényszerítő eszközök alkalmazása során, amit a törvényalkotó is kiemel: *Kényszerítő eszközzel ellátni csak az alkalmazásra kiképzett személyt lehet.*¹⁶ Az alkalmazásra vonatkozó alapelvek betartását – arányosság, élet, testi épség védelme, stb. – nem lehet csak elméletben elsajátítani. Azt, hogy mikor közvetlen egy támadás, azt, hogy a test mely felületét nem lehet támadni, azt, hogy bizonyos fogások, milyen sérüléseket okoznak, azt csak a gyakorlati oktatás során lehet a szükséges módon beépíteni.

A reintegrációs tisztek képzése két úton folyik. Az egyik úton azok járnak, akik már diploma birtokában létesítenek jogviszonyt a büntetés-végrehajtás szervezetével. Ezen kollégák képzése jelenleg a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási, Továbbképzési és Rehabilitációs Központjában (a továbbiakban: Oktatási Központ) történik és a múltban is így történt. A másik útvonal az, amikor a kolléga tiszthelyettesként az Oktatási Központban szerzi meg az alapvető elméleti és gyakorlati tudását, majd – amennyiben jelentkezik és felvételt nyer – a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Bv. Tanszékén (illetve más felsőfokú képzésben) folytatja tanulmányait, és hat féléven

¹⁶ Sztv. 15.§ (3) bekezdés

keresztül hallgat biztonsági, valamint intézkedéstaktikai ismereteket. Azt hiszem könnyű belátni, hogy az utóbbi rendszerben több, rendszerezettebb és jobban elmélyülő oktatásra és képzésre van lehetőség. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a reintegrációs tiszti állomány körülbelül 80%-a az előbbi rendszerből kerül ki. Ezért kihagyhatatlan az egyes bv. intézetek, valamint az Országos Parancsnokság szerepe a helyi, illetve központi továbbképzések megszervezésében és biztosításában. Sajnos nem igazán találok olyan továbbképzésekkel, amelyek a reintegrációs tisztek számára biztosítottak volna a témával kapcsolatos tudás megszerzésének lehetőségét.

A biztonsági intézkedések és a reintegrációs tisztek kapcsolata

A kényszerítő eszközök alkalmazása mellett a másik nagy terület a biztonsági intézkedések foganatosítása. Ezen belül beszélhetünk – a kényszerítő eszközökhöz hasonlóan – közvetlen, valamint közvetett részvételről. A közvetlen részvételen azt értem, mikor a reintegrációs tiszt hajt végre bizonyos biztonsági intézkedéseket. Ide sorolom a motozást, mozgáskorlátozást, valamint a biztonsági ellenőrzést, vizsgálatot és a biztonsági szemlét. Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy egyáltalán nem jellemző, hogy a reintegrációs tiszt ilyen feladatokat hajtana végre, azonban semmi nem tiltja, illetve bizonyos esetekben szükség is van rá. A biztonság – hogy a címre utaljak – teljes joggal elvárhatja, hogy – különösen olyan létszámhelyzetben, ami a végrehajtói állományt jellemzi – bizonyos esetekben a fenti feladatokat a reintegrációs tiszt is végrehajtsa. Gondoljunk csak bele a motozásba. Számos esetben van rá szükség olyan feladatoknál, ahol a reintegrációs tiszt jelen van. Ilyen lehet a látogatófogadás, a különböző fogvatartotti meghallgatások, vagy esetleg a szabadlevegőn tartózkodás. Ilyen esetekben nemcsak általánosságban járul hozzá a biztonsághoz a kolléga, hanem közvetlenül a saját életét, testi épségét is védi egy esetleges tiltott eszközzel történő támadástól.

Sajnos egyre többször találkozom azzal a felfogással, hogy a biztonsággal kapcsolatos feladatokat hajtásuk végre a biztonsági osztály tagjai. Ez egy igen rossz és veszélyes gondolkodás, ugyanis ha abban megegyezés van, hogy a biztonság egy generálisan, a bv. szervezet minden elemére kiterjedő igény, akkor ebből okszerűen következik, hogy annak megteremtésében, fenntartásában mindenkinek részt kell vennie. Természetesen az is jogos elvárás, hogy mindenki – így a biztonsági felügyelő, a biztonsági tiszt, stb. – is részt vegyen a reintegrációs tevékenységben. *Más szóval minden egységnek megvannak a biztonsági feladatai, amelyek jórészt a szakmai feladatok ellátásán keresztül valósíthatók meg. Ugyanakkor létezik egy szervezeti egység, amely a biztonság fenntartásával szakirányú feladatként foglalkozik.*¹⁷

Egy biztos, hogy a vonatkozó jogszabályok nem zárják ki annak lehetőségét, hogy a reintegrációs tiszt végrehajtsa biztonsági intézkedéseket. A Rendelet 51.§-a csak egy teljesen indokolt feltételt szab, miszerint: motozást, mozgáskorlátozást, és biztonsági ellenőrzést-, vizsgálatot-, szemlét csak a bv. szervezet személyi állományának arra kiképzett tagja hajthat végre.

¹⁷ Csordás S. (1989) p. 24.

A közvetett részvétel már jóval inkább elvárható a reintegrációs tisztektől. Ez alatt értem a reintegrációs tisztek azon feladatait, amelyeket a jogszabályok és alacsonyabb szintű rendelkezések írnak elő számukra. A kérdés rögtön adódik: ha előírja a szabály, akkor miért kell itt kiemelni? A válasz sajnos egyszerű, annak ellenére, hogy ezek ellátását előírják a szabályok, mégis sok esetben nem, vagy nem kellő pontossággal, körültekintéssel kerülnek végrehajtásra.

A reintegrációs tiszt egyik legfontosabb kötelezettsége, hogy a fogvatartottra vonatkozó adatokat, információkat megismerje, és azokat rögzítse, illetve átadja a körletfelügyelői állománynak. A nevelőnek kiemelt szerepe van a fogvatartott megismerésében, a problémák kezelésében, melyek főképp a bezártságból, megfosztottságból adódó krízisszerű helyzetek megelőzését és megoldását jelentik. A nevelői megismeréshez szorosan kapcsolódik az írásos véleményalkotás, az egyéni vélemények elkészítése, a nevelő gyakran ad tanácsot családi viszályokban, zárkán belüli problémák, feszültségek megoldásában. A pedagógiai hagyományokra épülve a nevelő bizonyos szempontból pedagógus is, hiszen gyakran használja a pedagógia eszköztárát a csoportjába tartozó elítéltek magatartásának befolyásolására, szükség esetén jutalmaz, fenyít. A jó nevelő csoportot épít, műsört szervez, gondozza a faliújságot, könyvtárba viszi az elítélteket, ellenőrzi a zárka tisztaságát, az egyéni ápoltságot, kapcsolatot tart a munkáltatókkal. A nevelő tevékenységi körének része egyfajta szociális munka is: önkormányzatokkal levelezik, hajléktalanoknak szállást keres, társadalombiztosítási ügyeket intéz; a fogvatartott pártfogójával építhet kapcsolatot, szabadulás utáni rabsegélyt intéz; megkeresi az ismeretlen helyre szállított anyát, apát, terhes feleséget; felhívja a gyámügyi hatóságot, láthatást intéz a fogvatartott intézetben nevelkedő gyermekeivel. A börtönön belül a nevelő kér tájékoztatást a fogvatartottak pénzügyeit, újabb büntetőügyeit illetően, és intézkedik a kapcsolattartásra (látogatás, csomagküldés, telefonálás stb.) vonatkozóan.¹⁸

Forgács Judit tökéletes összefoglalást ad a reintegrációs tiszt feladatairól, amit ha jól, pontosan végez el, akkor nagymértékben hozzájárul a biztonsági rendszer hatékony működéséhez. A reintegrációs tiszt a fogvatartotti adatok legmegbízhatóbb forrása kell, hogy legyen. A fogvatartottakról szóló adatok, információk összegyűjtése, értékelése, a fogvatartott ügyeinek megfelelő intézése, majd ezek megosztása a biztonsági szakterülettel nélkülözhetetlen a biztonsági feladatok végrehajtása során. Számos olyan biztonsági feladatot kell nap mint nap végrehajtani, ahol a biztonsági felügyelők létszámának, összetételének, a felszerelésként meghatározott eszközöknek, az eligazítás tartalmának meghatározásában az egyik legfontosabb információ csoport a reintegrációs tiszttől származik közvetlenül, vagy közvetve. „*A háború 90 százalékban információ.*”- mondta Napóleon. Talán nem rugaszkodunk el a valóságtól, ha azt mondjuk, hogy ez a megállapítás a biztonságra is vonatkozik.

¹⁸ Forgács J. (2013) p. 11.

A reintegrációs tisztek szerepe a rendkívüli események megelőzésében, megszakításában és felszámolásában

A rendkívüli események

Rendkívüli eseménynek minősül minden olyan esemény, amely a fogvatartás biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti, és külön intézkedések bevezetését teszi szükségessé, így különösen

- a) *a terrorcselekmény,*
- b) *a fogolyzendülés,*
- c) *a bv. szerv létesítményét, eszközeit, járműveit, valamint a személyi állomány tagját vagy az elítéltet ért támadás,*
- d) *a bv. szerv létesítményéből vagy járművéből való erőszakos kitérés,*
- e) *a fogolyszökés,*
- f) *az elítélt öngyilkossága,*
- g) *az elítélt halála,*
- h) *a bv. szerv létesítményét vagy járművét veszélyeztető elemi csapás vagy jelentős tüzeset.¹⁹*

Ahogy már fentebb kifejtettem, a biztonsági rendszer működésének egyik legfontosabb mércéje a bekövetkezett rendkívüli események száma és súlyossága. Mint minden nemkívánatos dolog esetében, a rendkívüli eseményeknél is a megelőzésre kell törekedni. Ennek számos eszköze lehetséges, amelyek közül a reintegrációs tisztek tevékenysége meghatározó. Annak érdekében, hogy a biztonsági feladatokat hatékonyan és eredményesen lehessen végrehajtani, a biztonsági és a reintegrációs területnek szoros együttműködésben kell tevékenykednie. Ahogy a biztonsági feladatokat ellátó személyi állománynak is megvannak azok a feladataik, amelyekkel a reintegrációs tevékenységet segítik, úgy a reintegrációs tiszteknek is számos olyan feladatuk van, amely segítik a fogvatartás biztonságának kialakítását, s ezen belül a rendkívüli események megelőzést és felszámolását.

Ezen feladatok nem megfelelő végrehajtása számtalan esetben lehet kiinduló pontja egy-egy olyan fogvatartotti magatartásnak, amely rendkívüli eseménnyé alakulhat. Akár úgy is fogalmazhatunk, hogy a reintegrációs tiszt a személyi állomány azon tagja, akinek munkája minőségétől alapvetően függ a fogvatartás biztonsága. Az alábbiakban összefoglalnám azokat a fontosabb területeket, amelyek jelentős mértékben hozzájárhatnak a rendkívüli események megelőzéséhez, illetve kialakulásához.

¹⁹ Rendelet 48.§ (1) bekezdés

A biztonsági feladatok differenciáltan történő ellátásához való hozzájárulás

A differenciálás az egyik legfontosabb biztonsági alapelv, amelynek megfelelő alkalmazásával nagyban lehet csökkenteni a rendkívüli események bekövetkezésének esélyét. Ehhez a reintegrációs tiszt nagymértékben hozzá tud járulni. Az alábbiakban szeretném kiemelni a legfontosabb területeket.

A megfelelő elhelyezés

A nyilvántartásba vett fogvatartott zárkáját, lakóhelyiségét, valamint fekhelyét munkaidőben a reintegrációs tiszt jelöli ki, amit köteles a fogvatartotti alapnyilvántartásban rögzíteni.

A fogvatartott nem megfelelő elhelyezése számos veszélyforrást generálhat. Így beszélhetünk például az építészeti sajátosságokból eredő veszélyforrásokról, (akiknél alaposan feltehető a szökési szándék, azokat nem ajánlott olyan zárkában elhelyezni, amely elhelyezkedése folytán megkönnyíti a szökési cselekmény végrehajtását, így földszinti, első emeleti zárka, közterületre néző ablakkal rendelkező zárka, más épülethez – pl. lapos tetetővel rendelkező épület – közeli ablakkal rendelkező zárka, stb.), vagy a zárkatársak által elkövetett bűncselekmények jellegéből, a speciális csoportelhelyezést igénylő fogvatartott nem megfelelő elhelyezéséből, vagy a személyes ellentétben lévő fogvatartottak együttes elhelyezéséből fakadó veszélyforrásokról is.

A fogvatartott biztonsági kockázati besorolásában való részvétel

Minden elítélt esetében – a kockázatelemzés és értékelés részeként – el kell végezni a biztonsági kockázati besorolását, amely magas, közepes vagy alacsony szintű lehet. A kockázatelemzés során az elítéltről a fogvatartotti nyilvántartásban szereplő korábbi fogvatartása során megállapított biztonsági csoportba sorolására, az elkövetett fegyelemsértésekre és fenytésekre vonatkozó adatok is felhasználhatók.

Ahhoz, hogy az elítélt biztonsági besorolását el lehessen végezni, a lehető legponosabban meg kell ismerni. Ebben a megismerési folyamatban kiemelkedő szerepe van a reintegrációs tisztnek. A reintegrációs tiszt és a pszichológus a megismerés érdekében végzett vizsgálatairól írásos feljegyzést készít, a feljegyzéseit a fogvatartotti alapnyilvántartás e célra létrehozott adatmezejébe rögzíti. Az elkészült egyéniesített fogvatartási programtervet a fogvatartás során az elítélt előmeneteléhez igazodva módosítani lehet. Az elítélt előmenetelét a reintegrációs tiszt nyomon követi és az eredményeket vagy megállapításait a reintegrációs nyilvántartásban rögzíti.

Meg kell még itt említeni az ún. értékelő véleményt, amit szintén a reintegrációs tisztnek kell elkészítenie, amihez a fogvatartotti alapnyilvántartást is felhasználhatja. Jogszabály sorolja fel azokat az eseteket a hatósági és bírósági megkereséseken kívül, amikor ezen feladatnak eleget kell tennie a reintegrációs tisztnek. Így számos olyan esetben is, amelyek közvetlenül biztonsági jellegűek, például: a reintegrációs őrizet

elrendelésére, a hosszúidős speciális részlegbe történő helyezésre, annak fenntartására vagy megszüntetésére, a biztonsági részlegbe vagy zárkára történő helyezésre, annak fenntartására, vagy megszüntetésére, az alacsony biztonsági kockázatú részlegbe helyezésre vagy az onnan történő kihelyezésre.

A rendkívüli események bekövetkezésére utaló jelek felismerése

A rendkívüli események megelőzésben kiemelten fontos, hogy a személyi állomány tagjai felismerjék azokat a jeleket, amelyek előre vetíthetik azok bekövetkezését. Ebben a reintegrációs tisztnak szintén meghatározó szerep jut. Egyértelmű, hogy a személyi állomány azon tagjai, akik folyamatosan a fogvatartottak között vannak és ismerik a személyiségüket, nagyobb eséllyel ismerik fel a fogvatartottak viselkedésének, hangulatának változásait. Ilyen változások lehetnek:

- a fogvatartott visszahúzódóbb lett, a megszokotthoz képest kevesebbet kommunikál,
- bizonyos fogvatartottak közlékenyebbek lesznek, próbálják jelezni a felügyelet felé a várható eseményt. „A fogolyszökésre készülő elítéltek zárkatársa több esetben tett olyan megjegyzést a nevelői szemlék során, hogy „valami készül a zárkájukban”, de a nevelő nem vette komolyan a fogvatartott jelzéseit és az információ nem jutott tovább az elöljárókhoz,
- a fogvatartott másik fogvatartotti csoporthoz közeledik,
- kerüli a szemkontaktust a személyi állománnyal,
- stb.

Természetesen a jeleket nem csak felismerni kell, hanem azokat jelenteni, és megtenni a szükséges intézkedéseket.

A fogvatartott tájékoztatása

A rendkívüli események bekövetkezésében több esetben kimutatható okként, a fogvatartott nem megfelelő szintű tájékoztatása. Ezt a feladatot alapvetően a reintegrációs tisztnak kell végrehajtani, így tájékoztatni kell az intézetben betartandó szabályokról, jogairól, kötelezettségeiről – napirend, házirend – a kényszerítő eszközök alkalmazásának lehetőségéről, a kapcsolattartására vonatkozó szabályokról.

A rendkívüli események megszakításában, felszámolásában való részvétel

Végül meg kell említeni azokat a konkrét feladatokat is, amelyeket a már bekövetkezett események megszakításában, felszámolásban kell megtennie a reintegrációs tisztnak. Ezen feladatok esetében is az a meghatározó, hogy az érintett fogvatartott-ról a reintegrációs tisztnak van a legtöbb információja, ami egy-egy felszámolásnál nélkülözhetetlen segítséget nyújthat. Így fogolyszökés esetén könnyebben juthat információhoz a szökevény társainak meghallgatása során, pontos információkkal

rendelkezhet a fogvatartott családi és baráti kapcsolatairól, a fogvatartott várható viselkedésről stresszhelyzetben, ami az esetleges elfogásánál nyújt komoly segítséget. Terrorcselekmény, zárkatorlasz, fogolyzandulás esetén pedig az érintettekkel való tárgyalásban lehet akár közvetlen szerepe is, de a tárgyaló személyt is tudja információkkal támogatni.

Összegzés

A tanulmány megírásával semmiképpen nem volt célom a biztonság és a reintegrációs tisztek tevékenységének mindenre kiterjedő, teljes vizsgálata és elemzése. A célom az volt, hogy egyfelől felhívjam a figyelmet a két terület – biztonság és reintegráció – kapcsolatának fontosságára, a mindennapi együttműködés nélkülözhetetlenségére. Természetesen nem lehet megkerülni azt az állapotot, ami a gyakorlatban tapasztalható, miszerint egy-egy reintegrációs tisztre sok esetben 80-100 fogvatartott jut. Ez a helyzet olyan mértékű terhet ró az állományra, ami az általam felsorolt összes feladat hatékony elvégzését megkérdőjelezi, ami továbbgyűrűzik a biztonsági területre és jelentősen gyengíti azt. Attól még, hogy ez az állapot sok-sok éve fennáll, nem lehet alapállapotként elfogadni és meg kell tenni mindent az orvoslás érdekében. Talán megoldást fog hozni az új intézetek megépítése és pár év múlva csak a múlt problémájaként fogunk erről a körülményről megemlékezni.

Felhasznált irodalom

- Csordás Sándor (1989): A biztonsági rendszer helye a büntetés-végrehajtásban, Módszertani Füzetek, 1989. 1. szám;
- Esettanulmányok 2011-2013, BVOP;
- Filó Mihály (2005): Az inkvizítor védelmében – a kínzás jogállami apológiája? Forrás: <http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/05-3-07.pdf> Letöltés: 2017.01.14.;
- Forgács Judit (2013): Miért beteg a magyar büntetés-végrehajtási nevelés? Börtönügyi Szemle 2013/2. szám;
- Hautzinger Zoltán (2002): A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei, Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/2002/hautzinger.pdf> Letöltés: 2017.01.10.
- Jávor Endre (2014): Fésületlen gondolatok a biztonságról, Nemzetbiztonsági Szemle, 2014. II. évfolyam 3. szám;
- Ruzsonyi Péter: A börtön mint veszélyforrás, Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/XVI/ruzsonyi.pdf> Letöltve: 2017. 02. 04.;
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről;
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről;
- 16/2014.(XII.19.) IM. rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírásg helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól.